

De toestand in de wereld door Lomborg

Auteur(s):

Groot, H.L.F. de,

Hoekstra, J.

Beide auteurs zijn verbonden aan de afdeling Ruimtelijke Economie van de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Zij danken Jeroen van den Bergh en Peter Mulder voor nuttig commentaar.

hgroot@feweb.vu.nl

Verschenen in:

ESB, 87e jaargang, nr. 4380, pagina 770, 25 oktober 2002

Rubriek:

Boekbespreking

Trefwoord(en):

milieu

Enige tijd geleden verscheen een opzienbarend boek over de milieuproblematiek.

De optimistische toonzetting en vele statistieken gaven aanleiding tot felle debatten.

Met de magere resultaten van de recente top in Johannesburg is de wereld weer een illusie armer. Het opstellen van een concrete internationale agenda van beleidsdoelstellingen die bijdragen aan een duurzame samenleving blijkt vooralsnog een brug te ver. Een veelgehoorde klacht is dat het ontbreekt aan concrete doelstellingen en meetbare beschrijvingen van 'de toestand in de wereld'. In het licht van deze discussie verdient het boek van statisticus Bjørn Lomborg de aandacht.

Sinds het verschijnen van het rapport aan de Club van Rome in 1972 is dit één van de meest spraakmakende en controversiële populair-wetenschappelijke boeken die op het terrein van milieu- en ontwikkelingseconomie zijn verschenen. Door het beschrijven en analyseren van beschikbaar empirisch materiaal probeert Lomborg een alomvattend perspectief te bieden op de toestand van de wereld. Het goed informeren van het publiek en het toegankelijk maken van empirisch materiaal is in zijn ogen essentieel om tot verantwoorde afwegingen te komen in een democratie waarin mensen moeten kunnen kiezen op basis van juiste en volledige informatie.

Uitgangspunten

Het boek heeft zijn oorsprong in een poging om Julian Simon's optimistische kijk op de wereld te falsifiëren¹. Lomborg doet dit door op basis van empirisch materiaal een weergave te bieden van de 'echte toestand in de wereld'.

Aan het boek liggen drie premissen ten grondslag. De eerste is dat het voor de bestudering van milieuproblematiek en economische ontwikkeling essentieel is om naar ontwikkelingen op lange termijn te kijken. Lomborg laat zien dat regelmatig tegen dit principe wordt gezondigd. Te vaak worden volgens Lomborg op basis van tijdelijke afwijkingen van lange-termijntrends vergaande conclusies getrokken over trendbreuken die 'het begin van het einde' aankondigen.

Een tweede premisse is dat het bij het maken van beleid altijd gaat om het maken van keuzes. Een nuchtere kijk op de problemen en een op feiten gebaseerde afweging is essentieel. Lomborg vindt dat milieuproblemen niet als van een hogere orde mogen worden beschouwd. Hij pleit voor het algemeen toepassen van kosten-baten-analyse. Beleidsmaatregelen met het hoogste rendement moeten het eerst uitgevoerd worden. Vaak zijn dit volgens Lomborg niet milieumaatregelen.

Ten derde stelt hij bij het maken van afwegingen de mens centraal. Een schoner milieu is geen doel op zich, maar slechts één aspect dat bijdraagt aan het verhogen van het welzijn van mensen. Tegen die achtergrond moeten afwegingen over investeringen in een schoner milieu worden gemaakt.

De kernboodschap

Het gaat steeds beter met de wereld en alle signalen wijzen erop dat deze trend zich tot in de verre toekomst zal doorzetten. Aldus laat het boek van Lomborg zich compact samenvatten. Deze boodschap wordt erin gehamerd. In drie delen laat Lomborg zien dat de trends van verschillende indicatoren voor menselijk welzijn de goede kant op wijzen. Lomborg gebruikt de statistieken van vertrouwenwekkende instellingen als de who, fao en de oeso om te laten zien dat we gemiddeld minder honger leiden, minder ziek zijn, langer leven en rijker zijn dan vroeger. Dat geldt voor zowel het rijke westen als voor ontwikkelingslanden.

Lomborg haast zich vervolgens te benadrukken dat dit niet geïnterpreteerd mag worden als zou alle goeds vanzelf op ons afkomen. Integendeel, één van de redenen dat het zo goed gaat is dat problemen in het verleden doelbewust zijn aangepakt. Ook nu zijn er nog tal van problemen die moeten worden opgelost. Zo sterven er nog dagelijks veel mensen van de honger. Het verleden heeft ons echter geleerd dat verbeteringen mogelijk zijn en ook daadwerkelijk werden gerealiseerd.

Wat betreft de beschikbaarheid van voedsel, voorraden bos, energie, water en niet-energie gerelateerde hulpbronnen is de situatie evenmin zorgwekkend. Van de belangrijkste erts is er nog honderden jaren voorraad. Tegen de tijd dat de olie opdraait, zijn hernieuwbare energiebronnen allang goedkoper. Vooralsnog groeien de winbare reserves van bijna alle grondstoffen sneller dan het gebruik. Tot slot gaat Lomborg in op vervuiling. Hij besteedt aandacht aan luchtvervuiling, zure regen, watervervuiling en afval. Ook hier beoogt hij dat de problemen controleerbaar en hanteerbaar zijn.

Kanttekeningen

Bij al deze positieve geluiden van Lomborg kan een aantal kritische kanttekeningen geplaatst worden. De gunstige ontwikkeling van deze indicatoren gaat vaak voorbij aan verdelingsvraagstukken. Welvaart is ongelijk verdeeld, zowel tussen als binnen landen. Deze dimensie komt niet sterk naar voren en karakteriseert wel belangrijke aspecten van het debat over welvaart en milieuproblemen. Te denken valt hier aan de discussies over 'ecologische dumping' en (de effectiviteit van) ontwikkelingshulp.

Ten tweede reduceert Lomborg veel milieuproblemen tot armoedeproblemen. Zijn geloof in het bestaan van de 'groene Kuznets-curve' die een omgekeerd U-vormig verband tussen economische ontwikkeling en milieuproblemen voorspelt, is tussen de regels duidelijk zichtbaar. Voorzichtigheid bij het doortrekken van trends uit het verleden is echter geboden. Lomborg gaat hier grotendeels aan voorbij. Hij is daarmee een typische exponent van de technologische optimisten in het groeidebat. In dit debat is empirisch bewijsmateriaal echter nog verre van eenduidig.

Klimaatverandering

Lomborg biedt ook een doorkijkje naar de toekomst. Hij gaat daarbij in op de angst voor ontwikkelingen op terreinen als pesticidengebruik, ontwikkelingen in biodiversiteit en klimaatverandering. Hier zullen we de analyse van Lomborg omtrent klimaatverandering wat uitgebreider bekijken. Zijn analyse van dit probleem is representatief voor de overige analyses in het boek.

Lomborg erkent het klimaatprobleem. De kern is volgens hem niet of het gebruik van fossiele brandstoffen wel of niet tot klimaatverandering leidt, maar tot hoeveel schade dit leidt. De vraag moet zijn wat het kost om klimaatverandering te vermijden en hoe deze kosten zich verhouden tot de kosten van aanpassing. Een dergelijke kosten-batenanalyse dient de beleidsreactie op het klimaat-

probleem te bepalen.

Lomborg komt daarmee tot de conclusie dat het Kyoto-protocol beter niet uitgevoerd kan worden. Deze conclusie komt hoofdzakelijk voort uit zijn hooggespannen verwachtingen omtrent toekomstige technologische ontwikkelingen. In zijn ogen kan geld het beste gespendeerd worden aan het versnellen van de overgang naar niet-fossiele brandstoffen op de lange termijn.

Onzekerheden

Bij zijn pleidooi voor het toepassen van kosten-batenanalyse vergeet Lomborg voor het gemak de enorme onzekerheden in de voorspelling van de economische en technologische ontwikkeling over de periode van een eeuw. Voor een complex probleem als klimaatbeleid met de vele onzekerheden is het operationaliseren van doelstellingen in de vorm van een emissieplafond zoals in het Kyoto-protocol een te rechtvaardigen oplossing². Het geloof in de mogelijkheid van het afleiden van een 'optimaal emissiepad' staat naar onze mening ver af van de beleidspraktijk van alle dag. Desalniettemin blijft de vraag die Lomborg stelt waardevol: kunnen we het geld dat wordt uitgegeven aan Kyoto niet beter gebruiken, bijvoorbeeld door de hele wereld van schoon drinkwater te voorzien.

Controverse

Het boek van Lomborg heeft veel emoties losgemaakt. Op het internet, in (wetenschappelijke) tijdschriften en in kranten is een bloeiende discussie ontstaan³. Ook als enigszins geïnformeerde lezer blijf je regelmatig je mening te moeten herzien. Alleen al daarom is het boek waardevol. Het dwingt tot nadenken. Typerend is dat algemeen natuurwetenschappelijke tijdschriften als Nature, Scientific American en Science het boek negatief bespreken terwijl een blad als The Economist laaiend enthousiast is.

Opvallend is dat de kritieken zelden ingaan op de hierboven beschreven basispremissen en de validiteit van het empirische materiaal van Lomborg. Wat doorklinkt in de kritische reacties is dat natuurwetenschappers vinden dat Lomborg selectief is in zijn gebruik van bronnen waar het gaat om toekomstige problemen. Hierdoor worden potentiële milieuproblemen gebagatelliseerd. Zijn conclusie dat het geld dat wordt besteed aan het oplossen van milieuproblemen beter gebruikt kan worden, wordt nooit direct aangevallen, net zo min als zijn voorstel om elk probleem in een kostenbaten-kader te beschouwen.

Evaluatie

Het boek van Lomborg bevat een imposante verzameling gegevens over de toestand van de wereld. Het is interessant voor een breed publiek, variërend van geïnteresseerde leken tot studenten en ingewijden in de milieuproblematiek. Het boek moedigt aan tot discussie. Vanwege de vele referenties en uitgebreide en consciëntieuze bronvermeldingen nodigt het ook uit tot verificering. Lomborg is uitstekend in staat om zijn punten helder, toegankelijk en gelardeerd met feitenmateriaal te illustreren.

Waar het de oplossingen voor de door Lomborg gesignaleerde problemen betreft, is het boek soms erg kort door de bocht. Het reduceren van milieuproblemen tot ontwikkelingsproblemen is te makkelijk. Bovendien suggereert dit dat we weten hoe ontwikkelingsproblemen opgelost kunnen worden. Helaas zit de wereld niet zo eenvoudig in elkaar

2 Zie bijvoorbeeld A.M. Gielen, H.L.F. de Groot, P. Koutstaal en P. Tang, [Klimaat en economie](#), ESB, 11 oktober 2001, blz. D3-D5 en J.C.J.M. van den Bergh, [Economie van klimaatbeleid](#), ESB, 8 maart 2002, blz. 184-187.

3 Zie bijvoorbeeld <http://www.lomborg.org> en <http://www.anti-lomborg.com>.